

Οι δυνάμεις της ψυχής κατά τους Πατέρες της Εκκλησίας μας (Αρχιμ. Αθανάσιος Αναστασίου, Προηγούμενος Ι. Μ. Μεγάλου Μετεώρου)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : 29 Ιουλίου, 2021

Στά προηγούμενα κείμενά μας αναφερθήκαμε [στήν κατ' εικόνα και καθ' όμοίωση δημιουργία του ανθρώπου και τα ιδιαίτερα χαρίσματα](#), πού αυτή έμπεριέχει και πού διαφοροποιεί ουσιαστικά τον άνθρωπο από την υπόλοιπη δημιουργία. «Διότι -όπως μάς τονίζει ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμᾶς- *μόνος ο άνθρωπος από όλα τά επίγεια και ούράνια κτίστηκε σύμφωνα μέ την εικόνα του πλάστη, ώστε νά βλέπει πρός εκείνον και αυτόν νά αγαπᾶ και εκείνου μόνο νά εἶναι μύστης και προσκυνητής και μέ την πρός αυτόν πίστη και στροφή και διάθεση νά συντηρεῖ την καλλονή του*»[1].

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο άνθρωπος εἶναι πλασμένος ἔτσι, ώστε νά ἐπιθυμεῖ τον Θεό και νά κινεῖται ἀγαπητικά πρός Αὐτόν, μέχρις ὅτου ἐνωθεῖ **χαρισματικά μαζί Του**. Αὐτές εἶναι οἱ προδιαγραφές μέ τίς ὁποῖες δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος και ζώντας μέ βάση αὐτές τίς προδιαγραφές βρίσκεται στήν φυσική του κατάσταση, **ζεῖ κατά φύσιν**.

Πρὶν ἀπό την πτώση του ὁ Ἀδάμ, ἐνόσω ζοῦσε στόν Παράδεισο και τηροῦσε τίς ἐντολές του Θεοῦ, **εἶχε διαρκῶς την τάση πρός τό ἀγαθό**. Ταυτόχρονα, ὅμως, και λόγω του ἀτεξουσίου του, ἦταν ἐλεύθερος κατά την βούληση · ἦταν, δηλαδή, **τρεπτός τόσο πρός τό καλό ὅσο και πρός τό κακό**. Τό καλό ἀποκαλύπτεται και καθορίζεται ἀπό τον ἴδιο τον Θεό και ἐκφράζεται ὡς θέλημά Του. Τό κακό (ἡ ἁμαρτία) εἶναι ἡ ἀπόκλιση, ἡ ἀποστασία ἀπό τό θέλημα του Θεοῦ , πού ξεκινᾶ μέ την παρακοή τῶν πρωτοπλάστων, την φθορά και την ἀμαύρωση του κατ' εικόνα. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος χάνει τό πρωτόκτιστο κάλλος του και περιπίπτει στήν παρά φύσιν κατάσταση, πού εἶναι ἡ ἁμαρτία και τά πάθη, τά ὁποῖα παίρνουν τή θέση τῶν ἀρετῶν, πού κοσμοῦσαν την ἀνθρώπινη ψυχή.

Ἡ **ψυχή** τοῦ ἀνθρώπου εἶναι «**μία, ἀπλή καί ἀσύνθετη**»[2]. Ταυτόχρονα, ὅμως, εἶναι καί **πολυδύναμη**. ἔχει, δηλαδή, πολλές δυνάμεις καί **ιδιότητες**. Κατά τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ **ψυχή διακρίνεται στό λογιστικό (λόγος), τό θυμικό (θυμός) καί τό ἐπιθυμητικό (ἐπιθυμία),** τὰ ὁποῖα, στήν φυσική τους κατάσταση, κατευθύνονται πρὸς τόν Θεό καί «**κάνουν τόν ἄνθρωπο θεῖο καί θεόμορφο**»[3]. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής σημειώνει ὅτι «ὅσοι ἀγαποῦν τόν Θεό, μέ αὐτές τίς δυνάμεις παραμένουν κοντά στό θεῖο λόγο τῆς ἀρετῆς καί τῆς γνώσεως· μέ τή μία τόν ζητοῦν, μέ τήν ἄλλη τόν ποθοῦν καί μέ τήν τρίτη ἀγωνίζονται γι' αὐτόν»[4]. Καί ὁ **Μέγας Ἀθανάσιος**, μιλώντας «περί ψυχῆς καί νοός», σημειώνει ὅτι ἡ **ψυχή τοῦ ἀνθρώπου «διὰ μὲν τοῦ λογικοῦ μέρους ἀγαπᾷ τόν Θεόν· διὰ τοῦ θυμικοῦ μέρους ὀργίζεται τοῖς δαίμοσιν, ἀνδριζομένη κατ' αὐτῶν· διὰ δὲ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους ἐπιθυμεῖ τὰ αἰώνια ἀγαθά**»[5].

Ὅταν, ὅμως, οἱ δυνάμεις αὐτές παρεκτραποῦν καί μετακινηθοῦν ἀπό τὰ φυσικά τους ὄρια, ὅταν, δηλαδή, κινοῦνται μέ κατεύθυνση πρὸς τήν κτίση καί ὄχι πρὸς τόν Κτίστη, τότε ἀσθενοῦν καί διαστρέφονται. Τότε, ἀντίστοιχα, ὁ λόγος γίνεται ἄγνοια τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐπιθυμία ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν φιλαυτία, καί ὁ θυμός μετατρέπεται σέ τυραννία, καθὼς ὁ ἄνθρωπος ὑποδουλώνεται ὀλοκληρωτικά στά πάθη.

Σέ αὐτή τήν παρὰ φύση κατάσταση, τό **τριμερές τῆς ψυχῆς γίνεται ἔδρα τῶν τριῶν βασικῶν παθῶν πού ἀποτελοῦν**, ὅπως λέγει ὁ Ἄββᾶς Δωρόθεος, κατά κοινὴ ὁμολογία τῶν Πατέρων, τίς αἰτίες ὄλων τῶν ἀμαρτιῶν[6]. Συγκεκριμένα, **τό λογιστικό γίνεται ἔδρα τῆς Φιλοδοξίας** καί ἐκεῖ γεννῶνται οἱ βλάσφημοι λογισμοί, **τό θυμικό γίνεται ἔδρα τῆς Φιλαργυρίας** καί ἐκεῖ γεννῶνται οἱ πονηροὶ λογισμοί[7] καί **τό ἐπιθυμητικό γίνεται ἔδρα τῆς Φιληδονίας**, ἀπ' ὅπου γεννῶνται οἱ αἰσχροὶ λογισμοί.

Ὅπως ἀναφέρει ἀναλυτικά ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, «**τοῦ λογιστικοῦ τὰ ἀμαρτήματα εἶναι: ἡ ἀπιστία, ἡ αἴρεση**[8], **ἡ ἀφροσύνη, ἡ βλασφημία, ἡ ἀχαριστία**[9]. **Ἡ ἴαση καί ἡ θεραπεία τῶν κακῶν αὐτῶν συνίσταται στήν ἀναμφίβολη πίστη πρὸς τό Θεό καί πρὸς τὰ ἀληθινά καί χωρίς πλάνη ὀρθόδοξα δόγματα τῆς εὐσέβειας· ἡ συνεχῆς μελέτη τῶν λόγων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ καθαρὴ καί ἀδιάλειπτη προσευχή, καί ἡ θερμὴ εὐχαριστία πρὸς τό Θεό.**

Τοῦ θυμικοῦ ἀμαρτήματα εἶναι: ἡ ἀσπλαχνία, τό μίσος, ἡ ἀσυμπάθεια, ἡ μνησικακία, ὁ φθόνος, ὁ φόνος, καί ἡ συνεχῆς ἀσχολία μ' αὐτά[10]. **Ἡ ἴαση καί ἡ θεραπεία αὐτῶν τῶν κακῶν συνίσταται στή φιλανθρωπία, τήν**

ἀγάπη, τὴν πραότητα, τὴ φιλαδελφία, τὴ συμπάθεια, τὴν ἀνεξικακία καὶ τὴν καλοσύνη.

Τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἀμαρτήματα εἶναι τὰ ἐξῆς: ἡ γαστριμαργία, ἡ λαιμαργία, ἡ οἰνοποσία, ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἀσέλγεια, ἡ φιλοχρηματία (...) καὶ οἱ σαρκικές ἡδονές[11]. Ἡ ἴαση καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν τῶν κακῶν συνίσταται στή νηστεία, τὴν ἐγκράτεια, τὴν κακοπάθεια, τὴν ἀκτημοσύνη, τὸ μοίρασμα (ἐλεημοσύνη) τῶν χρημάτων στοὺς φτωχοὺς· στήν ἐπιθυμία τῶν μελλόντων ἐκείνων ἀθανάτων ἀγαθῶν, τὸν πόθο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ».[12]

Ὁ ἄνθρωπος, στήν ὁλότητά του, ἀποτελεῖται καὶ ἀπὸ ψυχὴ καὶ ἀπὸ σῶμα· οὔτε ἡ ψυχὴ ἀπὸ μόνη της, οὔτε τὸ σῶμα ἀπὸ μόνο του συνιστοῦν τὸν ὅλο ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρο. Ἐπομένως, ὅπως αὐτὸς εἶναι διπλός, ἔτσι ἔχει διπλές καὶ τὶς αἰσθήσεις του.

Οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος εἶναι πέντε: ὄραση, ὄσφρηση, ἀκοή, γεύση καὶ ἀφή. Οἱ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς, τὶς ὁποῖες οἱ Πατέρες ὀνομάζουν καὶ δυνάμεις, εἶναι οἱ ἐξῆς πέντε: νοῦς, διάνοια (λόγος), δόξα (γνώμη), φαντασία καὶ αἴσθησις[13]. Ἐκτός ἀπὸ αὐτὲς τὶς δυνάμεις, πού χαρακτηρίζονται γνωστικές, ὑπάρχουν καὶ οἱ ζωτικές ἢ ὀρεκτικές δυνάμεις τῆς ψυχῆς, πού εἶναι ἡ βούλησις καὶ ἡ προαίρεσις: «Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ διττὰς ἔχει τὰς δυνάμεις, τὰς μὲν γνωστικάς, τὰς δὲ ζωτικάς. Καὶ γνωστικαὶ μὲν εἰσὶ νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία, αἴσθησις, ζωτικά δὲ ἡγουν ὀρεκτικαὶ βούλησις καὶ προαίρεσις»[14].

Ὅλες αὐτὲς οἱ δυνάμεις, θά λέγαμε, ὅτι ἀποτελοῦν τὶς δυνατότητες πού ἔχει ἡ ψυχὴ βάσει τῶν προδιαγραφῶν πού ἔλαβε ἀπὸ τὸν Δημιουργό της. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἀναφερόμενος στὶς δυνάμεις αὐτὲς, παρομοιάζει τὸν νοῦ μέ τὸν οὐρανό, πού εἶναι τὸ ἀνώτατο μέρος τοῦ κτιστοῦ κόσμου, τὴν δὲ αἴσθησις τὴν παρομοιάζει μέ τὴν γῆ, πού ἀποτελεῖ τὸ κατώτερο μέρος. Ἀνάμεσα στὸν νοῦ καὶ τὴν αἴσθησις τοποθετεῖ τὶς ἄλλες τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, δηλαδή τὴν διάνοια, τὴν δόξα (γνώμη) καὶ τὴν φαντασία. Παρατηροῦμε, λοιπόν, πὼς ὑπάρχει μία διαβάθμιση, μία ποιοτικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς ψυχικὲς δυνάμεις· μία κλιμάκωση ἀπὸ τὶς νοερὲς στὶς αἰσθητὲς, ἀπὸ τὶς λογικὲς στὶς ἄλογες.

Ὁ νοῦς εἶναι τὸ κέντρο τῆς ψυχῆς καὶ γι' αὐτό οἱ Πατέρες τὸν ἀποκαλοῦν «τό ἡγεμονικόν τῆς ψυχῆς»[15] ἢ τὸν ὀφθαλμό τῆς ψυχῆς[16]. Ὁ νοῦς εἶναι ἡ θεωρητικὴ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς. Μέ τὸν νοῦ ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τὸν Θεό, ἀποκτᾶ τὴν ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ, ἀποκτᾶ, δηλαδή, τὴν πνευματικὴ γνώση. Ὁ νοῦς ἔχει τὴν ἕδρα του στήν καρδιά, στήν πνευματικὴ καρδιά, πού εἶναι τὸ κέντρο τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Τήν λέξη καρδιά τήν συναντοῦμε πολλές φορές τόσο στήν Ἁγία Γραφή ὅσο καί στούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, χωρίς, ὅμως, νά σημαίνει τό γνωστό σαρκικό ὄργανο τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. **Στό πνευματικό επίπεδο, ἡ λέξη καρδιά ἐναλλάσσεται μέ τήν λέξη ψυχή καί μέ τήν λέξη νοῦ προσλαμβάνοντας τήν ἴδια σημασία. Οἱ λέξεις, δηλαδή, καρδιά, ψυχή καί νοῦς πολλές φορές σημαίνουν τό ἴδιο πρᾶγμα καί ταυτίζονται κατά περιεχόμενο.**

Ἔτσι, μιλοῦμε π.χ. γιά κάθαρση τοῦ νοῦ καί γιά κάθαρση τῆς καρδιάς περιγράφοντας οὐσιαστικά τήν ἴδια διαδικασία. Ἄλλωστε, σύμφωνα μέ τούς Πατέρες, **ὁ κύριος σκοπός τῆς καθάρσεως καί τῆς θεραπείας ἀπό τά πάθη** εἶναι νά ἐπαναφέρουμε «τόν ἐγκεχυμένον διά τῶν αἰσθήσεων νοῦν» μέσα στήν καρδιά, πού εἶναι «τό τῶν λογισμῶν ταμεῖον»[17], «τό κέντρο καί ὁ θάλαμος»[18] τοῦ νοῦ καί ὁ θρόνος τῆς Χάριτος. Ἡ καρδιά (ἡ πνευματική καρδιά), κατά τόν **Ἅγιο Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη** «εἶναι ὄργανο τῆς οὐσίας καί τῆς δυνάμεως τοῦ νοῦ»[19].

Σύμφωνα μέ τόν **Ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ**, ὁ νοῦς καθεαυτόν, ἡ οὐσία τοῦ νοῦ, δηλαδή, δέν ἐνεργεῖ σέ κάποιο συγκεκριμένο ὄργανο τοῦ σώματος, ἀλλά «εἶναι αὐτοτελής οὐσία καί ἐνεργεῖ ἀπό μόνη της»[20]. Καί σέ ἄλλο σημεῖο ἀναφέρει: «ἐμεῖς γνωρίζουμε μέ ἀκρίβεια ὅτι τό λογιστικό [ὁ νοῦς] μας βρίσκεται μέσα στήν καρδιά, ἄν καί ὄχι μέσα σέ ἀγγεῖο, ἀφοῦ εἶναι ἀσώματο, οὔτε ἔξω ἀπό τήν καρδιά, ἀφοῦ εἶναι συνημμένο. Ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τό ἡγεμονικὸ ὄργανο, ὁ θρόνος τῆς Χάριτος. Ἐκεῖ βρίσκεται ὁ νοῦς καί ὅλοι οἱ λογισμοὶ τῆς ψυχῆς»[21].

Ὁ **Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης** (†1809), ὁ πνευματοφόρος καί θεοχαρίτωτος διδάσκαλος τῆς Ὁρθοδοξίας καί τοῦ Γένους μας, ἀνακεφαλαιώνοντας ὅλη τήν Πατερική Παράδοση, στό ἔργο του: «*Συμβουλευτικόν Ἐγχειρίδιον*», περιγράφει τήν λειτουργία τοῦ νοῦ καί τήν σχέση του μέ τίς ὑπόλοιπες δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὡς ἐξῆς:

«Ὁ νοῦς διά μέσου τῶν αἰσθητηρίων γνωρίζει ὅλα τά κτίσματα, καί ὅλα τά τῆς Γραφῆς λόγια, καί τά μεταχειρίζεται ὡς σκαλοπάτια, γιά νά ἀναβαίνει ἀπό τά αἰσθητά στά νοητά· ἀπό τά αἰτιατά στά αἴτια· καί ἀπό τά εἰκονιζόμενα καί τούς τύπους, στά πρωτότυπα καί εἰκονιζόμενα. Ἔτσι, μέ τή μέθοδο αὐτή, ὁ νοῦς ἀνεβαίνει ἀπό τά κτίσματα στόν Κτίστην, καί ἀπό τίς Γραφές σ' Αὐτόν πού τίς εἶπε. Κι ἔτσι φαίνεται νά λέγει σ' ὅλες του τίς δυνάμεις, καί σ' ὅλες του τίς αἰσθήσεις, ἐκεῖνο τό τοῦ Ἡσαΐου· «*Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τό ὄρος Κυρίου, καί εἰς τόν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καί ἀναγγελεῖ ἡμῖν τήν ὁδόν αὐτοῦ, καί πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ*» (Ἡσαΐας 2, 3). Αὐτή εἶναι ἡ κατά Θεόν (κατά φύσιν) πορεία τοῦ νοῦ, καί γιά τό σκοπό αὐτό δημιούργησε ὁ Θεός τίς θυρίδες τῶν αἰσθητηρίων, γιά νά γίνεται ὁ νοῦς «ἐπόπτης τῆς αἰσθητῆς κτίσεως, καί μύστης τῆς νοουμένης», ὅπως εἶπεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεολόγος»[22].

Ἡ **αἴσθησις** εἶναι **ἄλογη δύναμις τῆς ψυχῆς**, μέ τήν ὁποία ἀντιλαμβάνεται καί γνωρίζει τά αἰσθητά (ὕλικά) πράγματα, ὅταν αὐτά εἶναι παρόντα. Ἡ **φαντασία** ἔχει τήν ἀρχή της στήν αἴσθησις, ἔχει, ὅμως, τήν δυνατότητα νά ἐνεργεῖ ἀκόμη καί ὅταν ἀπουσιάζουν τὰ αἰσθητά ἀντικείμενα[23]. Ἡ φαντασία εἶναι καί αὐτή ἄλογη δύναμις τῆς ψυχῆς, καί σύμφωνα μέ τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, εἶναι «*νοῦ καί αἰσθήσεως μεθόριος*»[24]. Εἶναι, δηλαδή, ἡ ψυχική λειτουργία πού βρίσκεται ἀνάμεσα στό νοῦ καί στήν αἴσθησις.

Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης περιγράφει μέ γλαφυρότητα τήν λειτουργία τῆς φαντασίας καί παρατηρεῖ ὅτι «*αὕτη εἶνε ὁ χάρτης ἐκεῖνος τοῦ βασιλέως νοῦ ἐπί τοῦ ὁποίου καταγράφονται· αὕτη εἶνε ἡ πλατεῖα σανίς ἐπί τῆς ὁποίας ζωγραφίζονται· καί αὕτη εἶνε ὁ κηρός ἐπί τοῦ ὁποίου τυποῦνται· ποῖα; ὅσα εἶδομεν διά τῶν ὀφθαλμῶν· ὅσα ἠκούσαμεν διά τῶν ὠτῶν· ὅσα ὠσφράνθημεν διά τῆς ῥινός· ὅσα ἐγεύθημεν διά τοῦ στόματος, καί ὅσα ἐπιάσαμεν διά τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀφῆς, τό τυραννικώτερον τῶν ἄλλων*»[25].

Ἡ φαντασία, λοιπόν, παραλαμβάνει μέσω τῶν αἰσθήσεων τά ἐρεθίσματα καί τίς εἰκόνες καί τίς μεταφέρει στόν νοῦ. **Ἡ φαντασία εἶναι, θά λέγαμε, ἡ ἀποθήκη τῶν αἰσθήσεων. Εἶναι ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, τήν ὁποία ἐκμεταλλεύεται ὁ διάβολος καί τήν χρησιμοποιεῖ ὡς γέφυρα πρόσβασης στόν νοῦ καί τήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτή ἡ δράση τοῦ διαβόλου διά τῶν αἰσθήσεων καί τῆς φαντασίας ἀναχαιτίζεται μέ τά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας.** Τά μυστήρια, δηλαδή, διασφαλίζουν τίς πύλες τῶν αἰσθήσεων καί κόβουν, ἔτσι, τίς γέφυρες πρόσβασης τοῦ διαβόλου στόν νοῦ. Τά μυστήρια καί ἰδιαίτερα ἡ ἐξομολόγησις εἶναι, ἂν μπορούσαμε νά κάνουμε τόν παραλληλισμό, ὅ,τι τό format γιά τόν σκληρό δίσκο τοῦ ὑπολογιστή, πού διαγράφει ὅλα τά δεδομένα, τά ὁποία δέν μπορεῖ πλέον νά ἀνακτήσει ὁ ὑπολογιστής.

Ἡ **δόξα** εἶναι ἡ γνώμη, ἡ ἀποψη πού ἔχουμε γιά κάθε ζήτημα, γιά κάθε ἀντικείμενο (ἀπό τό ρῆμα δοκῶ). Εἶναι ἡ πρώτη ἰδέα πού διαμορφώνεται στήν ψυχή ἀπ' αὐτό πού ἀντιλαμβανόμαστε μέ τίς αἰσθήσεις. Ἡ δόξα μπορεῖ νά εἶναι **εἴτε λογική εἴτε ἄλογη δύναμις τῆς ψυχῆς**· διότι εἶναι φτιαγμένη καί γιά τά δύο· «*πρὸς γὰρ ἀμφοτέρω πέφυκεν*»[26]. **Ὅταν προέρχεται ἀπό τήν διάνοια, εἶναι λογική. Ὅταν ὅμως προέρχεται ἀπό τήν φαντασία, εἶναι «ψῆφος ἄλογος**»[27].

Στήν συνέχεια, ἡ **διάνοια**, ἀφοῦ ἐξετάσει τήν ἰδέα, ἂν εἶναι ἀληθῆς ἢ ψευδῆς, καταλήγει στήν ἀλήθεια. Γι' αὐτό λέγεται διάνοια, ἐπειδὴ ἐξετάζει, διανοίγει κάποιαν ὁδὸ καί **ξεχωρίζει τήν ἀλήθεια.**

Ὅπως ἡ φαντασία, ἔτσι καί ἡ **διάνοια ἀποτελεῖ σύνδεσμο μεταξὺ τοῦ νοῦ καί τῶν αἰσθήσεων. Εἶναι λογική δύναμις τῆς ψυχῆς**, μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος

μπορεί κάνοντας συλλογισμούς νά γνωρίζει τά πράγματα. **Ἡ διάνοια συνδέεται μέ τήν λογική καί ἐδράζεται στόν ἐγκέφαλο. Μέ τήν διάνοια γνωρίζουμε τό περιβάλλον μας καί ὄχι τόν Θεό. Ὁ Θεός ἀποκαλύπτεται στόν νοῦ. Γι' αὐτό πρέπει νά καθαρίζεται, γιατί ὁ καθαρός νοῦς (καρδιά) εἶναι αὐτός πού δέχεται τίς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ καί βλέπει καθαρά τά πράγματα, ἐνῶ ὁ λόγος, ἡ λογική (διάνοια) εἶναι ἐκεῖνη πού διατυπώνει καί ἐκφράζει τίς ἐμπειρίες τοῦ νοῦ καί τά δόγματα.** *«Νοῦς μέν καθαρός, ὀρθά βλέπει τά πράγματα. Λόγος δέ γεγυμνασμένος, ὑπ' ὄψιν ἄγει τά ὀραθέντα»*[28].

Ὅπως προαναφέραμε, ἐκτός ἀπό τίς γνωστικές, ἡ ψυχή ἔχει καί τίς ζωτικές δυνάμεις, πού εἶναι ἡ προαίρεση καί ἡ βούληση (ἐπιθυμία). Προαίρεση εἶναι ἐκεῖνη ἡ κινητήρια δύναμη τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στό καλό ἢ στό κακό. Ἡ κίνηση αὐτή φανερώνεται στήν ἐπιθυμία (βούληση), πού εἶναι τό **πρακτικό μέρος τῆς προαιρέσεως**, ἡ πρώτη κίνησή της, καί μορφοποιεῖ τό ποιόν τῆς προαιρέσεως, τό καλό ἢ τό κακό. Ἡ βούληση, δηλαδή, εἶναι κάποια **φυσική καί λογική ἐπιθυμία καί ὁ πόθος κάποιου πράγματος**. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἅγιος Ἰουστίνος Πόποβιτς, *«ἡ βούληση εἶναι ὁ ἀγωγός, μέσ' ἀπό τόν ὁποῖο τό κακό διοχετεύεται στόν ἄνθρωπο. Ἡ βούληση εἶναι ὑπεύθυνη γιά κάθε ἁμαρτία. Ἔτσι κάθε ἁμαρτία ἐπισύρει τιμωρία, διότι προϋποθέτει τήν ἐλεύθερη ἐνέργεια τῆς βουλήσεως»*[29].

Στήν προαίρεση τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου, ὅμως, ἔγκειται νά χρησιμοποιήσῃ τήν δύναμη αὐτή τῆς ψυχῆς του πρὸς τό καλό καί ὄχι τό κακό. Ἔλεγε ὁ μακαριστός **Γέροντας Πορφύριος**, ἀναφερόμενος στό βιβλικό χωρίο: *«Ἔγω δέ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δέ ἐν ἐμοί Χριστός»* (Γαλ. 2, 20). Μποροῦμε πολὺ εὐκόλα νά φθάσομε σ' αὐτό τό σημεῖο. **Ἀγαθή προαίρεση χρειάζεται κι ὁ Θεός εἶναι ἔτοιμος νά ἔλθῃ μέσα μας**.[30]

Ἐνῶ ὅμως αὐτή ἦταν ἡ φυσική κίνηση τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς ἦταν πλασμένος γιά νά στρέφεται συνεχῶς πρὸς τόν Θεό, μέ τήν πτώση τῶν Πρωτοπλάστων διαταράχθηκε αὐτή ἡ φυσική κίνηση καί ἡ πορεία τῶν ψυχικῶν του δυνάμεων. Σύμφωνα μέ τόν μακαριστό π. Ἰωάννη Ρωμανίδα, οἱ βασικές συνέπειες τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος εἶναι: ὅτι ἔπαυσε ὁ νοῦς νά λειτουργεῖ φυσιολογικά, ὅτι ὑποδουλώθηκε στά πάθη καί στίς συνθηκῆς τοῦ περιβάλλοντος, ὅτι ταυτίστηκε ὁ νοῦς μέ τήν λογική. Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος πού ὁ πεπτωκὼς ἄνθρωπος δέν ξέρει τί εἶναι ὁ νοῦς, ἀλλά ξέρει μόνο τί εἶναι ἡ λογική[31].

Ὁ Χριστός μας, ἐν τῇ ἀπείρῳ εὐσπλαγχνίᾳ Του, μέ τό μυστήριο τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ἐξαλείφει τό προπατορικό ἁμάρτημα καί ἐγκεντρίζει τή Ζωή, πού εἶναι ὁ Ἰδιος, στόν νεοβαπτισθέντα. Μέ τό Βάπτισμα ἐξέρχεται ὁ διάβολος ἀπό τήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καί ἐνοικίζεται σ' αὐτήν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, δηλ. ἡ Βασιλεία Του. Καί τότε ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, *«ὁ βασιλιάς*

αὐτός, πού πρίν ἀπό τό ἅγιο Βάπτισμα, ἐπειδή καλυπτόταν ἀπό τόν ζόφο τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἦταν ἀδρανής, γίνεται πάλι ἀπλός, καθαρός καί ἀκέραιος, ὅλος φωτεινός, ἀστράφτοντας ἀπό τό ὑπερφυσικό φῶς τῆς θείας χάριτος καί λάμπει περισσότερο καί ἀπό τίς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου»[32].

Ὡστόσο, λόγω τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου, ἡ προαίρεση ἔχει τήν δυνατότητα νά κινηθεῖ καί πρὸς τό κακό. Τήν στιγμή πού θά ἐπιθυμήσει ὁ ἄνθρωπος πονηρά πράγματα ἀπενεργοποιεῖται ἢ ἐντός τῆς καρδιάς του Χάρη τοῦ Θεοῦ, χωρίς ὅμως νά χάνεται. Γι' αὐτό ἀπαιτεῖται συνεχῆς ἀγώνας καί διαρκῆς ἐγρήγορηση, μέ τήν ἀγαπητικὴ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καί τήν μετοχή μας στὰ θεουργὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας, προκειμένου νά τηρήσουμε τόν νοῦ μας καθαρὸ καί «ἀνώτερο ἀπὸ τό σκοτάδι τῆς προαιρετικῆς ἁμαρτίας»[33].

Σέ ἐπόμενα κείμενά μας θά ἀναφερθοῦμε, σὺν Θεῷ, εἰδικότερα **στό νοῦ, καθὼς μέ αὐτόν γνωρίζουμε τόν Θεό καί ὄχι μέ τήν λογική.** Γι' αὐτό καί εἶναι ἀναγκαῖα ἡ κάθαρση καί ἡ θεραπεία τοῦ νοῦ ἀπὸ τὰ πάθη, ἡ ἀναστροφή του ἀπὸ τήν ἀποστασία, διὰ τῆς μετανοίας, καί ἡ ἐπαναφορὰ του πρὸς τόν Θεό.

---

[1] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Κεφάλαια ἑκατὸν πενήκοντα*, 26, PG, 150, 1137C, κστ', ΕΠΕ 8, 102, 17-21

[2] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Ἐπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων*, Λόγος 3,2, 22, Π. Χρήστου 1, 673, ΕΠΕ 2, 574, 28 - 33 «... καὶ ὡς ἡ ψυχὴ μία καὶ ἀπλὴ καὶ ἀσύνητος ἐστὶ, μηδαμῶς διὰ τὰς ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς δυνάμεις πολλαπλασιαζομένη ἢ συντιθεμένη, οὕτω καὶ ὁ Θεός, οὐ πολυδύναμος μόνον ἀλλὰ καὶ παντοδύναμος ὑπάρχων, διὰ τὰς ἐν αὐτῷ δυνάμεις τοῦ ἐνιαίου καὶ τῆς ἀπλότητος οὐκ ἐκχωρεῖ».

[3] Ὁσίου Νικήτα Στηθάτου, *Φιλοκαλία Νηπτικῶν*, τόμ. Δ', σελ. 56.

[4] Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Τέταρτη ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων*, *Φιλοκαλία Νηπτικῶν*, τόμ. Β', σελ. 172.

[5] Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, *Περὶ ὄρων. Περὶ ψυχῆς καὶ νοός*, PG 28, σελ. 533 - 553

[6] Αββᾶ Δωροθέου, PG 88, *Ἑρμηνεῖα τινῶν ρητῶν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ψαλλομένων εἰς τοὺς Ἁγίους Μάρτυρας*: «πάντες οἱ Πατέρες λέγουσιν ὅτι ἕκαστον πάθος ἐκ τούτων τῶν τριῶν γεννᾶται παθῶν: τῆς φιλοδοξίας καὶ τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς φιληδονίας»

[7] Ὡς «Πονηροί Λογισμοί» ἐδῶ εἰδικά νοοῦνται ὄχι οἱ συνήθεις αἰσχροί, ἀλλὰ ἐκεῖνοι μέ τούς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι «βουλεύονται πῶς νά κακοποιήσουν καί πῶς νά ἐκδικηθοῦν τόν ἐχθρόν τους». (Ἄγ. Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, Ἐξομολογητάριον, ἐκδ. Μ. Σαλιβέρου, σελ. 42).

[8] Συναφῆ ἀμαρτήματα τῆς ἀπιστίας καί τῆς αἰρέσεως εἶναι [ἡ συμμετοχή σέ ὀμάδες, συλλόγους καί ὀργανώσεις ἀσυμβίβαστες μέ τήν ὀρθόδοξη πίστη](#), ὅπως χιλιασμός, μασσονία, ρόταρυ, λάιους, γιόγκα, ἀνατολικές ἀποκρυφιστικές θρησκείες (βουδιστικές ἢ ἰνδουϊστικές), γνωστικές ἢ θεοσοφικές σχολές, πνευματιστικές τελετές, διαλογισμός, οἰκουμενισμός, συμπροσευχές μέ αἰρετικούς (παπικούς, προτεστάντες), διαθρησκειακές τελετές καί συμπροσευχές. Ἐπίσης, οἱ ὕβρεις, ἡ βλασφημία, καθώς καί τό **νά στέλνεις κάποιον στό διάβολο, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τήν μεγαλύτερη βλασφημία καί περιέχει καί ὅλες τίς ἄλλες βλασφημίες**. Ἐδῶ πρέπει νά ἀναφέρουμε καί τήν ἀπιστία στήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, τήν μετά θάνατον ζωή καί τά ἄλλα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας.

[9] Παράγωγα τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν εἶναι καί τά ἐξῆς: [φιλαυτία, κενοδοξία, ὑπερηφάνεια, οἴηση, ἔπαρση, καύχηση, σπουδαιοφάνεια, ἀλαζονεία, φιλαρχία, κομπασμοί, κολακεία, ὑποκρισία, πείσμα, ὀρθολογισμός, ἀκηδία, ραθυμία, ἀπόγνωση, μικροψυχία, φόβος, δειλία, νωθρότητες, καλλωπισμοί, ἀνθρωπαρέσκεια, ἀναίδεια, ἀθεοφοβία, ἀναισθησία, λήθη, ἄγνοια, εἰρωνεία, διβουλία, φαντασιώσεις](#). Ἐπίσης, [μαντεῖες, μαγεῖες, οἰωνισμοί, κλυδωνισμοί, ἀστρομαντεία, ἀστρολογία, ζώδια, σαῖεντολογία, μέντιουμ, χαρτορίχτρες, καφετζοῦδες, προλήψεις](#) (Τρίτη 13 κ.λπ.), [εἰδωλολατρεία, δωδεκαθεῖσμός, παγανισμός, θεοποίηση ἐπιστήμης, θεοποίηση ἀνθρώπου \(μετάνθρωπος\)](#).

[10] Παράγωγα τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν εἶναι καί τά ἐξῆς: [πλεονεξία, ἀπληστία](#), φιλοχρηματία, τσιγγουνιά, αἰσχροκέρδεια, [ἀδικία, ἀπάτη, τυχερά παιχνίδια, σιμωνία, δωροληψία, ἀνελεημοσύνη, σκληροκαρδία, ἀσπλαγχνία, ἀσυμπάθεια, μίσος, μισανθρωπία, ἔχθρα, χαιρεκακία, μνησικακία, κακοήθεια, πονηρία, δολιότητα, θυμός, ὀργή](#), ἐκδίκηση, ὄξυθυμία, φιλονικία, διαπληκτισμός, [ψιθυρισμός, καταλαλιά, κατάκριση, ἐξουθένωση, ἐξευτελισμός, ψεῦδος, ἐπιπορκία, κατάρα, ὕβρις, προδοσία, ἱεροσυλία, λύπη χωρίς λόγο, πικρία, γογγυσμός, γκρίνια, ζήλια, φθόνος, φόνος, ληστεία, κλοπή, ἄρπαγή, φιλοῦλία](#), ἐμπαθῆς προσκόλλησις σέ κάτι, [ἔκτρωση](#).

[11] Παράγωγα τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν εἶναι καί τά ἐξῆς: [μέθη, λαθροφαγία, λαιμαργία, γαστριμαργία, ἀσωτεία, λαγνεῖα, πορνεία, μοιχεία, ἀσέλγεια, αἰμομιξία, παιδεραστία, ἀρσενοκοιτία, ἀνυπανισμός, κτηνοβασία, προγαμιαῖες σχέσεις, κακές ἐπιθυμίες](#) καί ὅλα τά παρά φύσιν αἰσχροτάτα πάθη (ἐντός καί ἐκτός γάμου), καθώς καί ἡ παρακολούθησις ἄσεμνων καί ἀνήθικων

προβολῶν στὴν [τηλεόραση](#), τὸν ὑπολογιστὴ κ.ά. μέ πλεῖστες ὅσες καταστροφικὲς προσωπικὲς καὶ οἰκογενειακὲς συνέπειες.

[12] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, *Λόγος ψυχωφελῆς καὶ θαυμάσιος, Φιλοκαλία Νηπιτικῶν*, Τόμος Β', ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, σελ. 303-304.

[13] Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, ὁ.π., σελ. 533 - 553, «ἔχει δὲ ὁ ἄνθρωπος αἰσθήσεις πέντε σωματικὰς, καὶ πέντε ψυχικὰς· αἱ σωματικαὶ μὲν εἰσιν· ὄρασις, ἀκοή, ὄσφρησις, γεῦσις, καὶ ἀφή... τῆς δὲ ψυχῆς τὰ αἰσθητήριά εἰσι ταῦτα· νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία, καὶ αἴσθησις».

[14] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, ΕΠΕ 1, σελ. 236.

[15] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὁ.π., σελ. 308, «ἡγεμονικὸν μὲν γὰρ ψυχῆς τε καὶ σαρκὸς νοῦς».

[16] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὁ.π., σελ. 212, «ὥσπερ γὰρ ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, οὕτως ἐν ψυχῇ νοῦς».

[17] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Ἐπὶ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων*, ὁ.π., σελ. 396.

[18] Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον*, ἐκδ. ἁγ. Νικόδημος, Ἀθήνα, σελ. 129.

[19] Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σελ. 116-117.

[20] Ἁγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ὁμιλία ΝΓ', *Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον*, ΕΠΕ 11, σελ. 334.

[21] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Ἐπὶ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων*, ὁ.π., σελ. 106.

[22] Βλ. Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σελ. 26-27.

[23] Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ὁμιλία ΝΓ', ὁ.π., σελ. 334.

[24] Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Κεφάλαια Ἐκατὸν Πεντήκοντα*, 17, ΡG 150, 1132C - D, ΕΠΕ 8, 92, 19 - 20 καὶ Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Κεφάλαια διάφορα Θεολογικά τε καὶ Οἰκονομικά καὶ περὶ Ἀρετῆς καὶ Κακίας*, ΡG 90 πα'.

[25] Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σελ. 100-101.

[26] Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, *Ὁμιλία ΝΓ΄*, ὁ.π., σελ. 334.

[27] Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, *Ὁμιλία ΝΓ΄*, ὁ.π., σελ. 334.

[28] Αγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Περί ἀγάπης ἑκατοντάς δευτέρα*, PG 90, 1016.

[29] Αγίου Ἰουστίνου Πόποβιτς, [Ὁδός Θεογνωσίας](#), ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1992, σελ. 43.

[30] Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, [Βίος καί Λόγοι](#), ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2007, σελ. 385.

[31] Βλ. πρωτ. Ἰω. Ρωμανίδη, *Πατερική Θεολογία*, ἐκδ. Παρακαταθήκη, 2004.

[32] Αγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σελ. 22

[33] Αγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σελ. 22

(Πηγή: impantokratoros.gr)